

Герасименко Юлія Сергіївна, докторка економічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, вулиця Леваневського, 52/4, м. Біла Церква, Київська обл., 09100, тел.: (050) 597-2549, e-mail: gerasimenkou04@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8888-7472>

Велієва Вікторія Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного університету, м. Харків, вулиця Алчевських, 44, Харків, Харківська область, 61000, тел.: (097) 950-1144, e-mail: v.velieva@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-4455-7973>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Анотація. Ринок кваліфікованих робітничих кадрів на ринку праці стикається з викликами та проблемами в умовах війни. Військовий конфлікт в Україні вплинув на нестабільність та особливості ринку праці. Ця стаття спрямована на вивчення особливостей формування та розвитку ринку праці кваліфікованих кадрів у процесі війни. У ній буде проаналізовано стан ринку праці перед війною, вплив конфлікту на сектори економіки та трудову міграцію.

На сьогодні війна має значний вплив на ринок праці кваліфікованих робітничих кадрів в Україні. Це створює низку викликів, які варто розглянути для розв'язання цієї проблеми: відтік кадрів за межі країни – умови війни призвели до масового відтоку кваліфікованих кадрів за кордон, що погіршує ситуацію на внутрішньому ринку праці; зміни у вимогах ринку праці під час війни – потреби ринку праці змінилися через підвищену потребу у деяких сферах (наприклад, в області безпеки чи медицини) та зменшення попиту в інших секторах, що вплинуло на доступність робочих місць для кваліфікованих працівників; стратегії уряду та бізнесу – урядові та бізнесу слід розробити стратегії забезпечення стабільності та розвитку ринку праці під час війни. Це включає заходи щодо збереження кадрів в країні, надання підтримки та стимулювання для фахівців, а також адаптацію освітніх програм до нових потреб ринку; соціально-економічні наслідки – важливо також врахувати соціально-економічні наслідки війни на суспільство, які можуть вплинути на мотивацію та доступність робочої сили у важливі періоди. Дослідження саме цих аспектів допомогло розкрити особливості формування ринку праці кваліфікованих робітничих кадрів в умовах війни та розробити стратегії для збереження стабільності та розвитку ринку праці в такий непростий період для країни.

Ключові слова: ринок праці, військовий стан, кваліфіковані робочі кадри, формування ринку праці, вплив війни на ринок праці, професійна підготовка,

соціальна адаптація, потреби ринку праці в кваліфікованих спеціалістах, перспективи ринку праці, соціально-економічні чинники.

Herasymenko Yuliia Sergiivna, DSc in Economic, Associate professor, Professor of pedagogy, psychology and management Department, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education, Bila Tserkva, Ukraine, 52/4 Levanevsky Street, Bila Tserkva, Kyiv region, 09100, tel.: (050) 597-2549, e-mail: gerasimenkou04@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8888-7472>

Velieva Viktoriya Olersandrivna, Candidate of Economic Science, Associate Professor, Associate Professor of the Accounting, Audit and Taxation Department, State Biotechnological University, Kharkiv, 44 Alchevskih street, Kharkiv, Kharkiv region, 61000, tel.: (097) 950-1144, e-mail: v.velieva@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-4455-7973>

MARKET OF QUALIFIED LABOR PERSONNEL IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract. The market for skilled workers in the labor market faces challenges and problems in the conditions of war. The military conflict in Ukraine affected the instability and peculiarities of the labor market. This article is aimed at studying the peculiarities of the formation and development of the labor market of qualified personnel during the war. It will analyze the state of the labor market before the war, the impact of the conflict on economic sectors and labor migration.

Today, the war has a significant impact on the labor market of skilled workers in Ukraine. This creates a number of challenges that should be considered to solve this problem: the outflow of personnel outside the country - the conditions of the war led to a mass outflow of qualified personnel abroad, which worsens the situation in the domestic labor market; changes in the requirements of the labor market during the war - the needs of the labor market have changed due to an increased need in some areas (for example, in the field of security or medicine) and reduced demand in other sectors, which affected the availability of jobs for skilled workers; government and business strategies – government and business should develop strategies to ensure the stability and development of the labor market during wartime. This includes measures to retain personnel in the country, support and incentives for specialists, as well as adaptation of educational programs to new market needs; socio-economic consequences – it is also important to consider the socio-economic consequences of war on society, which may affect the motivation and availability of labor at critical times. The study of precisely these aspects helped to reveal the peculiarities of the formation of the labor market of qualified workers in the conditions of war and to develop strategies for maintaining the stability and development of the labor market in such a difficult period for the country.

Key words: labor market, martial law, qualified workers, formation of the labor market, impact of the war on the labor market, professional training, social adaptation,

labor market needs for qualified specialists, labor market prospects, socio-economic factors.

Постановка проблеми. В кінці лютого 2022 року Україна стикнулася з серйозним випробуванням, спричиненим вторгненням росії на нашу територію та спробою встановити свій режим управління. Країна агресорка розпочала війну, яка призвела до значних труднощів для економіки нашої країни і економік багатьох інших країн у світі. Перші тижні військових дій призвели до зупинки в багатьох галузях діяльності не тільки в Україні, але й по всьому світу. Виробництва припинили роботу, багато власників малих і середніх підприємств були змушені закрити свої бізнеси, сектори великого бізнесу зазнали збитків, військова інфраструктура була пошкоджена, посівна кампанія була зірвана, і інші негативні фактори спричинили значний вплив на економічний стан держави.

Ринок праці пройшов через значні трансформації і був змушений адаптуватися до нових умов існування в обмежений період часу. Він став більш гнучким і пластичним, враховуючи невизначену тривалість та масштаби загроз і руйнувань. В теперішніх умовах великий рівень безробіття стає очевидним, а також зростає потреба в оперативній заміні працівників, зокрема фахівців різних професій. Військовий конфлікт в Україні суттєво впливає на процес формування ринку праці кваліфікованих робітничих кадрів. Необхідно дослідити особливості цього впливу та виявити ключові фактори, які впливають на доступність, набуття та збереження кваліфікованих кадрів у контексті воєнного стану. Це включає в себе аналіз відтоку кадрів за межі країни, зміни у вимогах ринку праці під час конфлікту, а також стратегії уряду та бізнесу для забезпечення стабільності та розвитку ринку праці у важливий для країни період.

Україна стикається з низкою важливих викликів у процесі військових дій. Одним із найактуальніших аспектів відновлення є формування ринку праці для кваліфікованих робітничих кадрів. Цей процес має свої особливості та стикається з рядом серйозних проблем: безробітність та втрати робочих місць; попит на спеціалізовану робочу силу; питання рекваліфікації і навчання; психологічні проблеми і соціальна підтримка; створення сприятливої економічної та правової середовища; потреба у міжнародній підтримці. Особливості формування ринку праці кваліфікованих робітничих кадрів в Україні в умовах війни створюють значні виклики для влади, бізнесу та суспільства і вимагають комплексних рішень і підходів для їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вчених, такі як Федунчик Л.Г., Марчук О.Г., Вороніна А.В., Кваша О.С., вже проводили дослідження та аналізували ринок праці України [1-3]. Відомі вітчизняні вчені внесли значний вклад у аналіз ринку праці в Україні – Каракуц А., Пищуліна О., Маркевич К., Лібанова Е., Базилюк Я, Собкевич О., Ковалівська С. [5-10]. Вчені активно обговорюють аспекти створення попиту та пропозиції на ринку праці, механізми його функціонування, а також тенденції та перспективи розвитку цього ринку в Україні. Однак велика складність цієї категорії, сучасна економічна обстановка та виклики, пов'язані з воєнним станом, створюють

потребу в нових дослідженнях ринку праці та проблем його функціонування в даному контексті.

Попри значну кількість проведених досліджень та публікацій щодо ринку праці в Україні, виникає важлива потреба розробки стратегій для його розвитку в умовах воєнного стану та перспектив післявоєнного відновлення на якісно новому рівні.

Мета статті – дослідження впливу воєнного стану на ринок праці кваліфікованих робітничих кадрів в Україні з метою визначення особливостей формування цього ринку в умовах війни. Мета полягає в аналізі динаміки змін на ринку праці під впливом військових дій, виявленні факторів, що впливають на доступність, розвиток та збереження кваліфікованих кадрів, а також у визначенні ефективних стратегій та рекомендацій для уряду та бізнесу щодо забезпечення стабільності та розвитку ринку праці в умовах воєнного конфлікту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія Росії призвела до того, що мільйони українців були змушені залишити свої домівки у пошуках безпеки як всередині країни, так і за її межами. У той самий час, міграція залишається високою протягом війни. Вже на цей момент однією з ключових задач є політична реінтеграція громадян України, які тимчасово знаходяться за кордоном. Міжнародне співтовариство, країни, що приймають мігрантів, та уряд України повинні розробити політику щодо інтеграції українців у стратегію відновлення України та їх залучення до післявоєнного суспільно-політичного життя.

Російська агресія в Україні призвела до серйозної гуманітарної кризи, яка викликала найбільше примусове переміщення населення з часів Другої світової війни. Починаючи з 24 лютого 2022 року, понад 5,23 мільйона біженців були вимушені залишити свої домівки через військові дії у сусідніх країнах, таких як Польща, Румунія, Молдова, Угорщина та Словаччина. Понад 1,48 мільйона осіб виїхали в інші країни. Одночасно приблизно 7,7 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними внаслідок конфлікту (станом на 17 квітня 2022 року). Загалом, за оцінками, до 70% населення України зазнало впливу військових дій. Крім того, 208 тисяч громадян країн, що не є членами Європейського Союзу, включаючи багато працівників-мігрантів та студентів, втекли з України до сусідніх країн [12].

Трудові та соціальні процеси є не лише взаємопов'язаними, а й взаємодоповнюють один одного в сучасних умовах. У соціально-орієнтованій ринковій економіці, де людина та її потреби займають центральне місце, трудова діяльність стає більшим, ніж просто засобом заробітку. Вона стає ключовим чинником самореалізації, визначає соціальний статус, формує ідентичність та взаємодію зі суспільством. Розвиток суспільства та економіки перетворює труд на більш суспільну, соціально значущу діяльність. Важливим стає не лише економічний вигляд праці, а й її вплив на якість життя, забезпечення соціальних потреб, формування культури та взаємодію людей у суспільстві.

На сьогодні є вже перші прогнози як може розвиватися ситуація в разі успішного завершення війни хоча б в цьому році, на що ми дуже сподіваємося. Є прогнози, які роблять різні агентства та міністерства.

Рисунок 1. Тренд ВВП України (млрд. \$) та середньої зарплатної плати (\$) до 2030 року
Джерело: [14]

І от, наприклад прогноз, який робить одна з консалтингових компаній «Ukraine Economic Outlook» під назвою «Тренд ВВП України (млрд. \$) та середньої зарплатної плати (\$) до 2030 року», яка вважає, що дійсно ми втратили немало в 2022 році порівняно з 2021 роком. Валовий внутрішній продукт у 2021 році був 200 млрд. \$ і 514 \$ приблизно була середня зарплатна плата. В 2022 році ВВП впав до 158 млрд. \$, а сер. зарплатна плата до 440 \$. За прогнозами даного агентства ми можемо очікувати поступового зростання ВВП вже в поточному році, тобто 2023 році, хоча падіння зарплатної плати буде продовжуватися, тобто в нас офіційно в бюджеті закладено зростання ВВП приблизно на 3 %. Він закладається в даному агентстві на рівні 170 млрд. \$ у поточному році. Але вони допускають, що військові дії будуть завершені в цьому році і це дозволить вже почати стрімке зростання ВВП, відповідно і середньої зарплатної плати. На чому це базується? А базується це на тому, що Україна повинна і буде отримувати велику величину інвестицій – не будемо в даному випадку казати звідки вони придуть – вони можуть прийти як у вигляді репарація так і у вигляді інвестицій Світового банку, крім того підкреслюється, що ми повинні створити відповідне економічне середовище, тобто щоб інвестиції заходили, щоб у нас працювала прозора судова система, щоб були чіткі закони – це теж абсолютно як то кажуть під'єднується під дані прогнози і ми бачимо, що за нормальних умов, якщо це все буде, то ми вже в 2025 році отримаємо ВВП більше ніж у 2021 році, навіть у 2024 році може бути так, що ВВП саме в доларах у нас буде збільшено тому, що плануються великі інвестиції у відновлення України. Те ж саме можна побачити як планується збільшення зарплатної плати у 2024 році – вона прогнозується на

рівні 486 \$ - це менше ніж у 2021 році: в 2025 році вже можлива ситуація, що вона буде більша, ніж була в 2021 році, тобто 562 \$; і так у них прогноз побудовано до 2030 року і дай Бог, щоб у нас середня заробітна плата була більшою за 1000 \$. Це фактично рівень сьогоднішньої Польщі, але це дуже добрий показник і є до чого як то кажуть прагнути! Але це майбутнє! Тут головне що? Дане зростання можливе лише за умови нормального розвитку ринку праці України, тобто повернення тих робітників, які сьогодні опинилися за кордоном або ще до військових дій виїхали, тобто Україні будуть потрібні висококваліфіковані працівники, і в першу чергу робітничих спеціальностей.

Яку ж ситуацію ми мали напередодні військових дій, тому що поки інформації у нас немає, але ми знаємо, що до 8 млн. українців виїхали за кордон – це велика кількість. Там був різний контингент – там і діти і дорослі люди і кваліфіковані працівники, які там опинилися. Це окрема проблема повернення, вона прямо таки впирається в проблему рівня оплати праці і формування нормального способу життя суспільного середовища України після закінчення війни, щоб люди розумілися на тому навіщо їм повертатися до України.

Державна служба статистики України провела опитування робочої сили щодо економічної активності та підготувала анонімний файл мікроданих для загального використання. Цей файл, під назвою «Анонімні мікродані про робочу силу» за 2021 рік, доступний онлайн у відкритому доступі. Дані складаються з відповідей більше ніж 150 тисяч осіб віком 15 років і старше, які належать до 88,1 тисяч домогосподарств. Кожна особа має 21 змінну, з яких 17 є характеристиками окремих людей. Для опису ситуації на ринку робочої сили Державна служба статистики України у вміст та структуру файлу щодо робочої сили включають наступні показники: вік респондентів, тобто працівників; стать; витрати домогосподарств; сімейний стан; рівень освіти; спеціальність за дипломом; статус робочої сили; тип зайнятості; причини незайнятості безробітних [15].

Особам, які брали участь у дослідженні, ставилося запитання про їх спеціальність за дипломом за класифікатором професій ДК 003:2010 у наступній формі: менеджери; професіонали; фахівці; технічні службовці; працівники сфери торгівлі та послуг; кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств; кваліфіковані робітники з інструментом; робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування; не мають спеціальності [16].

На базі статистичної звітності був зроблений розподіл робітників за типом території у 2021 році в Україні, території у нас 2 – міська та сільська (табл.1). Технічні службовці розподіляються майже однаково, як на міській так і на сільській території. Що стосується працівників сфери торгівлі та послуг – тут в даному випадку переважають сільські території, трохи більше було працівників, ніж на міській території. Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств – тут очікувана ситуація, по-перше, їх менше, по-друге, те що переважна більшість цих робітників знаходяться саме на сільській території. Кваліфіковані робітники з інструментом – тут у нас серед респондентів, які були переважна більшість мала міське територіальне розташування.

Розподіл робітників за типом території у 2021 році в Україні, осіб

Спеціальності за дипломом	Міська	Сільська
Менеджери (управителі) підприємств	543	95
Професіонали	38766	14064
Фахівці	28199	20067
Технічні службовці	1124	1139
Працівники сфери торгівлі та послуг	6548	7379
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	132	340
Кваліфіковані робітники з інструментом	14767	13205
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	8346	13978
Не мають спеціальності	35422	61453

Джерело: розроблено авторами за даними Держстату

Що стосується міських територій – це професіонали, менеджери і фахівці, тобто люди, які з вищою освітою – вони переважно знаходяться на міських територіях. На сільських територіях, наприклад, робітники з обслуговування, експлуатації та контролю – вони переважно мешкають на сільській території, як і ті хто не мав спеціальності – їх дуже велика кількість, як ви бачите 35 тис. в містах і 61 тис. в селах – це дуже багато.

Віковий розподіл кваліфікованих робітників може бути представлений через розподіл у вікових категоріях, що відображають різні діапазони віку працівників. Такий розподіл допомагає аналізувати працездатність та робочий потенціал різних вікових груп. Це дозволяє виокремити основні вікові групи і спостерігати за їхньою кількістю та характеристиками на ринку праці. Такий підхід дозволяє аналізувати тенденції щодо зайнятості та вивчати віковий аспект в контексті працездатності різних груп населення.

Державна служба статистики України робить розподіл кваліфікованих робітників за віком на 8 груп, що відображають різні вікові інтервали: група 1: 15-24 р.; група 2: 25-29 р.; група 3: 30-34 р.; група 4: 35-39 р.; група 5: 40-49 р.; група 6: 50-59 р.; група 7: 60-70 р.; група 8: 71 і старше. Важливо відзначити, що останні дві групи (7 та 8) включають пенсіонерів, проте серед них можуть бути особи, які продовжують працювати навіть після досягнення пенсійного віку. Працівники сфери торгівлі та послуг – ми бачимо, що переважна більшість працівників це люди від 40 до 70 років і навіть є й старші, тобто люди ще продовжують працювати, не дуже багато молоді, можливо це пов'язано з демографічною кризою, яка є в Україні, але маємо те що маємо. Що стосується Кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств – тут також переважна більшість починається після 40 років, тобто ми бачимо, що до 40 років їх зовсім мало. Це є свідченням того, що ми маємо на ринку реальний дефіцит робочої сили. Поки є люди 40 і старше років, але на зміну їм ідуть групи де дуже мало працівників, тобто є реальний дефіцит робочої сили.

Розподіл робітників за віком у 2021 році в Україні, осіб

Спеціальності за дипломом	15-24 роки	25-29 років	30-34 роки	35-39 років	40-49 років	50-59 років	60-70 років	71 і старші
Менеджери (управителі) підприємств	36	93	197	130	133	31	15	3
Професіонали	1542	3958	5823	6264	10083	8644	10659	5857
Фахівці	1867	2014	2744	3218	8340	10706	12892	6485
Технічні службовці	95	111	206	232	429	450	498	242
Працівники сфери торгівлі та послуг	698	838	1172	1297	2787	2875	3095	1165
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	14	21	22	33	124	110	101	47
Кваліфіковані робітники з інструментом	882	1169	1674	2236	5548	6216	7329	2918
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	353	566	940	1230	4307	5756	6506	2666
Не мають спеціальності	14488	2267	3503	4825	11236	12647	19922	27987

Джерело: розроблено авторами за даними Держстату

Кваліфіковані робітники з інструментом – в даному випадку ситуація дещо подібна, що ми маємо? Ми маємо знову основну частку цих працівників починаючи з 40 років, тобто це частка значно більша, ніж та частка, що до 40 років. І це також тривожний сигнал. Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю – знову ж таки, основна частка робітників 40 років і старше, є пенсіонери і їх немало. І люди, які не мають спеціальності – це люди, які без спеціальностей і їх дійсно багато. Так, давайте порівняємо з іншими спеціальностями. Менеджери – основна частка людей це 30-40 років і 49. Ось тут молодь і керує! Професіонали – тут ситуація, можна сказати і подібна, і відмінна, тут є немало людей, які до 40 років, але знову таки були ситуації дуже подібні – це стосується також і фахівців – де починається основний контингент працівників 40 років і старше.

Таким чином, в Україні фактично складається криза на ринку кваліфікованих працівників, тому що переважна більшість молоді 20-40 років, значно менша там де 40 і 60 років. І ми маємо таку ситуацію – якщо ця ситуація не буде виправлятися, а виправляти її можна по-різному! Можна повертати людей із-за кордону, можна залучати іноземних працівників, навіть якщо буде дефіцит робочої сили, але цю ситуацію треба виправляти, бо можемо зіткнутися з тим, що головним стримувачем фактору розвитку нашої країни може стати саме дефіцит кваліфікованих спеціалістів різних напрямків.

Авторами на основі даних Державної служби статистики України був зроблений розподіл, за яким можна побачити як спеціальності впливають на рівень зайнятості, тобто зайняте населення, безробітне та особи поза робочою силою (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл робітників за статусом робочої сили у 2021 році в Україні, осіб

Спеціальності за дипломом	Зайняте населення	Безробітне населення	Особи поза робочою силою
Менеджери (управителі) підприємств	477	33	128
Професіонали	33194	800	18836
Фахівці	24726	686	22854
Технічні службовці	1164	46	1053
Працівники сфери торгівлі та послуг	7551	206	6170
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	259	12	201
Кваліфіковані робітники з інструментом	15474	440	12058
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	11947	321	10056
Не мають спеціальності	28119	820	67936

Джерело: розроблено авторами за даними Держстату

Маємо таку ситуацію, що наприклад, технічні службовці, поза робочою силою знаходяться, можливо це люди, які позиціонують себе як пенсіонери або люди, які не шукають роботу; безробітного населення невелика кількість. Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств – також дуже невелика кількість безробітного населення але поза робочою силою доволі багато знаходиться людей. Кваліфіковані робітники з інструментом – також ми бачимо, що багато поза робочою силою і безробіття не високе. Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю – приблизно знову ж таки зайнятого та осіб поза робочою силою також немало людей. І нарешті не мають спеціальності – особи поза робочою силою значно більше ніж ті, хто має зайнятість. А от ми бачимо з іншого боку – менеджери – там особи поза робочою силою, їх питома вага значно менша, ніж по іншим категоріям, тобто лише 128 тисяч.

Висновки. Ситуація на ринку праці в Україні показує нерівномірний віковий розподіл кваліфікованих працівників. Значна частина працездатного населення сконцентрована у віці від 20 до 40 років, тоді як кількість працівників у віці після 40 років та особливо після 60 років виявляється значно меншою. Ця диспропорція може призвести до кризової ситуації на ринку праці у майбутньому, оскільки дефіцит кваліфікованих працівників може обмежити розвиток країни. Щоб збалансувати цю ситуацію, можна розглядати різні шляхи. Наприклад, розвивати програми для повернення українців із-за кордону,

приваблювати іноземних спеціалістів, а також інвестувати в освіту та підвищення кваліфікації власних громадян. Це важливо, оскільки дефіцит кваліфікованих працівників може ускладнити економічний розвиток країни та стати одним із факторів, які стримують її потенціал. Тому вирішення цієї проблеми важливе для подальшого стабільного розвитку України.

Необхідно вже зараз розробляти плани і умови для відновлення економіки в післявоєнний період, створюючи основу для повернення багатьох працівників та їх утримання на робочих місцях в умовах конкуренції з країнами Європейського Союзу, які пропонують вищий рівень заробітної плати та соціальних умов праці. Оскільки людський капітал є ключовим фактором для розвитку та підтримки економіки, а кваліфікований персонал виступає як основний стовп для відновлення держави, насувається необхідність створення сприятливих умов через державний апарат для повернення населення назад в країну. Також, важливо встановити тісну співпрацю з бізнес-середовищем для забезпечення роботою переселенців та взаємодія з освітнім сектором для підготовки кваліфікованих кадрів.

Література:

1. Федунчик Л.Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 2. С. 31-34.
2. Марчук О.Г., Вороніна А.В. Статистичне дослідження ринку праці в Україні. *Економічні науки*. 2017. № 9 (49). С. 540–544.
3. Кваша О.С. Ринок праці в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 22. URL: <http://surl.li/lmegc>
4. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Петрова І., Кравченко І., Лісогор Л., Чувардинський В. Гнучкість працевлаштування в Україні: переваги та недоліки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 3(38). С. 490–498.
6. Лібанова Е. Війна з Росією: як дати роботу біженцям і що робити після. URL: <http://surl.li/lmesn>
7. Стратегічна ціна російської агресії для економіки України. URL: <http://surl.li/lmeuf>
8. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. URL: <http://surl.li/ddmau>
9. Робоча сила в Україні: як війна впливає на майбутнє? URL: <http://surl.li/lfwlq>
10. Як впливає війна та її наслідки на український ринок праці. URL: <http://surl.li/lmeyl>
11. «Нерайдушний» стан ринку праці та перспективи його відновлення після війни. URL: <http://surl.li/ebffc>
12. Аналітична записка МОП. Вплив кризи в Україні на сферу праці: попередні оцінки. URL: <http://surl.li/lmjdt>
13. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <http://surl.li/lfftv>
14. Прогнози та аналіз макроекономіки України. Галузеві дослідження. URL: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk>
15. Робоча сила України 2021. Статистичний щорічник. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_RS_2021.pdf
16. Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: <https://document.vobu.ua/korysne/dk/dk003-2010>

References

1. Fedunchyk L.G. (2016). Rynok pratsi v Ukraini: problemy ta napriamy yikh vyrishennia. [The labor market in Ukraine: problems and ways to solve them] *Rynok pratsi ta zainiatist naseleattia – Labor market and population employment*, 2, 31-34 [in Ukrainian].
2. Marchuk, O.G. & Voronina, A.V. (2017). Statystychne doslidzhennia rynku pratsi v Ukraini [Statistical study of the labor market in Ukraine]. *Ekonomichni nauky – Economic sciences*, 9 (49), 540-544 [in Ukrainian].
3. Kvasha O.S. (2018). Rynok pratsi v Ukraini: analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku [The labor market in Ukraine: analysis of the current state and prospects for development]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 22. URL: <http://surl.li/lmegc> [in Ukrainian].
4. Cait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Website of the State Statistics Service of Ukraine]. <http://www.ukrstat.gov.ua> URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Petrova I., Kravchenko I., Lisohor L. & Chuvardynskyi V. (2021). Hnuchkist pratsevlashtuvannia v Ukraini: perevahy ta nedoliky [Employment flexibility in Ukraine: advantages and disadvantages]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky – Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 3 (38), 490-498 [in Ukrainian].
6. Libanova E. Viina z Rosiieiu: yak daty robotu bizhentsiam i shcho robyty pislia [War with Russia: how to give jobs to refugees and what to do after]. <http://surl.li/lmesn> URL: <http://surl.li/lmesn> [in Ukrainian].
7. Stratehichna tsina rosiiskoi ahresii dlia ekonomiky Ukrainy [The strategic price of Russian aggression for the economy of Ukraine]. <http://surl.li/lmeuf> URL: <http://surl.li/lmeuf> [in Ukrainian].
8. Rynok pratsi v umovakh viiny: osnovni tendentsii ta napriamy stabilizatsii [The labor market in the conditions of war: main trends and directions of stabilization]. <http://surl.li/ddmau> URL: <http://surl.li/ddmau> [in Ukrainian].
9. Robocha syla v Ukraini: yak viina vplyvaie na maibutnie? [The workforce in Ukraine: how does the war affect the future?]. <http://surl.li/lfwlq> URL: <http://surl.li/lfwlq> [in Ukrainian].
10. Yak vplyvaie viina ta yii naslidky na ukrainskyi rynek pratsi [How does the war and its consequences affect the Ukrainian labor market]. <http://surl.li/lmeyl> URL: <http://surl.li/lmeyl> [in Ukrainian].
11. Yak vplyvaie viina ta yii naslidky na ukrainskyi rynek pratsi [The "bleak" state of the labor market and prospects for its recovery after the war]. <http://surl.li/ebffc> URL: <http://surl.li/ebffc> [in Ukrainian].
12. Analitychna zapyska MOP. Vplyv kryzy v Ukraini na sferu pratsi: poperedni otsinky [Analytical note of the ILO. The impact of the crisis in Ukraine on the labor sphere: preliminary assessments]. <http://surl.li/lmjdt> URL: <http://surl.li/lmjdt> [in Ukrainian].
13. Kilkist ukrainsiv ta yikh mihratsiia za kordon cherez viinu [The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war]. <http://surl.li/lfftv> URL: <http://surl.li/lfftv> [in Ukrainian].
14. Prohnozy ta analiz makroekonomiky Ukrainy. Haluzevi doslidzhennia [Forecasts and analysis of the macroeconomics of Ukraine. Branch studies]. <https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk> URL: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/uk> [in Ukrainian].
15. Robocha syla Ukrainy 2021. Statystychnyi shchorichnyk [Labor force of Ukraine 2021. Statistical yearbook]. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_RS_2021.pdf URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_RS_2021.pdf [in Ukrainian].
16. Klasyfikator profesii DK 003:2010 [Classifier of professions DK 003:2010]. <https://document.vobu.ua/korysne/dk/dk003-2010> URL: <https://document.vobu.ua/korysne/dk/dk003-2010> [in Ukrainian].